

Faruk YÜKSEL

Sosyal Güvenlik Kurumu Başmüfettişi

İş Kazası, Meslek Hastalığı ve Ölüm Sigortalarından Sağlanan Haklara İlişkin Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler

GİRİŞ

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca, Kanunun 4/1/a ve 4/1/b maddeleri kapsamında sigortalı olanlar için iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm sigortalarından sigortalılara ve hak sahiplerine çeşitli yardımlar sağlanmaktadır. Ancak sağlanan bu yardımlar için geçerli olan zamanaşımı süreleri ve hak düşürücü süreler bulunmaktadır. Sigortalı veya hak sahiplerinin yaptıkları işlem ve eylemlerinde bu sürelere dikkat etmemeleri zaman zaman hak kayıplarına yol açmaktadır.

Zamanaşımı süreleri ve hak düşürücü süreler ile ilgili 5510 sayılı Kanun ve Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, bazı noktalarda 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'ndan farklı hükümler içermektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından, konuya ilişkin olarak çıkarılan ve halen uygulanan genelgelerin, yürür-

lükte bulunan güncel mevzuata göre yeniden gözden geçirilmesi, güncellenmesi ve konu bazında tekleştirilmesi çalışmalarını çerçevesinde 22/07/2011 tarih ve 2011-58 sayılı Genelge çıkarılmıştır. Yazımızda yukarıda belirtilen düzenlemeler ışığında, 5510 sayılı Kanun'un 4/1/a ve 4/1/b maddeleri kapsamında sigortalı olanlar için iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm sigortalarından sağlanan haklara ilişkin zamanaşımı ve hak düşürücü süreler hakkında ana hatlarıyla açıklamalar yapılmaktadır.

1. İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI HALLERİNDE SAĞLANAN HAKLAR

5510 sayılı Kanun'un 16. maddesinin birinci fıkrasına göre iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde sigortalılara veya hak sahiplerine sağlanan haklar;

a) Sigortalıya geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneğinin verilmesi,

b) Sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması,

c) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine gelir bağlanması,

d) Gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi,

e) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesidir.

2. ÖLÜM SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR

5510 sayılı Kanun'un 32. maddesinin birinci fıkrasında ölüm sigortasından sigortalılara veya hak sahiplerine sağlanan haklar;

a) Ölüm aylığı bağlanması,

b) Ölüm toptan ödemesi yapılması,

c) Aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi,

d) Cenaze ödeneği verilmesidir.

3. ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE NE DEMEKTİR?

2011/58 sayılı Genelge:

Hak düşürücü süreyi, kullanılmayan bir hakkın yasa ile belirlenen süre içinde bir daha kullanılmayacak duruma gelmesi olarak;

Zamanaşımını, yasanın belirlediği koşullarda bir sürenin geçmesi ile bir hakkın kazanılmasını, kaybedilmesini veya bir yükümlülüğün kurtulmayı sağlayan süre olarak ifade etmektedir.

Hak düşürücü sürenin dolmasına kadar kullanılmayan haklar kullanılmayacak duruma gelmektedir. Zamanaşımında ise hak kullanılmayacak duruma gelmemekte, geçmiş dönemin bir bölümü için talep edilememektedir. Yani sigortalılar ve hak sahipleri, hak düşürücü sürenin sonuna kadar kullanmadıkları haklarını tümüyle kaybederken, zamanaşımında bir haklarının tümünü değil zamanaşımına uğrayan kısmını kaybetmektedirler.

3.1. Gelir ve Aylıkların Bağlanmasında Zamanaşımı Uygulaması

5510 sayılı Kanun'un 97. maddesinin birinci fıkrasında; iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğraya-

cağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm kapsamında olan gelir ve aylıklar şunlardır:

a) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezliğe uğrayan sigortalıya bağlanan sürekli iş göremezlik geliri,

b) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanan gelir,

c) Ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm sigortasından bağlanan aylıklar.

5510 sayılı Kanun'un anılan hükmü ve Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 118. maddesinin ikinci fıkrasına göre yukarıda sayılan gelir ve aylıklara hak kazanıldığı tarihten itibaren 5 yıl geçtikten sonra talepte bulunulması halinde; talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı ödenecek, daha önceki dönemlere ilişkin kısmı ise zamanaşımına uğrayacağından ödenmeyecektir.

Bu durumu örneklerle açıklayalım:

- 01/02/2009 tarihinde hak kazanılan aylık veya gelir için 01/04/2013 tarihinde talepte bulunulduğunda hak kazanma tarihinden itibaren 5 yıldan daha az bir süre, 4 yıl 2 ay, geçtiğinden 01/02/2009 tarihinden itibaren ödenmesi gereken tüm aylık ve gelirlerin tamamı ödenecektir.

- 01/11/2008 tarihinde hak kazanılan aylık veya gelir için 01/12/2015 tarihinde talepte bulunulduğunda hak kazanma tarihinden itibaren 5 yıldan daha fazla bir süre, 7 yıl 1 ay, geçtiğinden talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı yani 01/12/2010 tarihinden sonraki döneme ait aylık ve gelirler ödenecek, 01/12/2010 tarihinden önceki döneme ait aylık ve gelirler ödenmeyecektir.

Ancak 5510 sayılı Kanun'un 97. maddesinin ikinci fıkrası ve Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 118. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, aylık veya gelir talebinde bulunmamasının haklı bir sebebe dayandığını ispat edenler hakkında zamanaşımı uygulanmayacaktır. 2011/58 sayılı Genelgeye göre, ağır hastalık hali, kısıtlılık vb. durumlar haklı sebep olarak kabul edilecektir.

3.2. Bağlanmış Olan Gelir ve Aylıkların Alınmasında Zamanaşımı Uygulaması

506 sayılı Kanun'un mülga 99. ve 1479 sayılı Kanun'un mülga 78. maddeleri gereğince

İş kazası, meslek hastalığı ve ölüm sigortalarından sigortalılara veya hak sahiplerine sağlanan yardımlar, bu kişilerin karşı karşıya kaldıkları sosyal risklerin olumsuz sonuçlarının azaltılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

bağlanmış olan gelir ve aylıklar için de zamanaşımı söz konusuydu. Buna göre kendisine gelir veya aylık bağlanmış kişiler, herhangi bir döneme ilişkin gelir ve aylığını beş yıl içinde tahsil etmediklerinde, söz konusu gelir ve aylıklarının ödenmeyeceği hükme bağlanmıştı. Ancak 5510 sayılı Kanun'da bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 01/10/2008 tarihinden sonra bağlanan ancak alınmayan gelir ve aylıklar, zamanaşımı olmaksızın herhangi bir tarihte tahsil edilebilir.

Ancak 5510 sayılı Kanun'un 4/1/a ve 4/1/b maddeleri kapsamındaki sigortalılıklardan dolayı 01/10/2008 tarihinden önce bağlanan gelir ve aylıkların alınmasında zamanaşımı uygulaması devam etmektedir. Zamanaşımı süresi 5 yıl olduğundan, 01/10/2008 tarihinden geriye doğru 5 yıllık dönemden önceki yani 01/10/2003 tarihinden önceki dönemlere ait gelir ve aylıklar için zamanaşımı süresi dolmuştur. Yani, bağlandığı halde tahsil edilmemiş olan 01/10/2003 tarihinden önceki dönemlere ait gelir ve aylıklar ödenmeyecektir. 01/10/2003 tarihinden sonraki dönemlere ait bu tür gelir ve aylıklar için zamanaşımı uygulanmayacaktır.

3.3. Hak Düşürücü Süre Uygulaması

5510 sayılı Kanun'un 97. maddesinin üçüncü fıkrası ve Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 118. maddesinin dördüncü fıkrasına göre:

- a) İş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle hak kazanılan geçici iş göremezlik ödenekleri,
- b) Gelir bağlanmış olan kız çocuklarının hak kazandığı evlenme ödenekleri,
- c) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için verilecek cenaze ödeneği,

- d) Ölüm toptan ödemeleri,
- c) Aylık almakta olan kız çocuklarının hak kazandığı evlenme ödenekleri,

d) Ölüm sigortasından hak kazanılan cenaze ödenekleri, hakkın doğduğu tarihten itibaren beş yıl içinde istenmezse düşer. Burada hak düşürücü süre işlediğinden, söz konusu haklar beş yıl içinde istenilmezse, bir daha ödenmeyecektir.

Örneğin evlenme ödeneği almayı hak eden bir kız çocuğu 25/09/2009 tarihinde evlenmişse evlenme ödeneğinin ödenmesini 25/09/2014 tarihine kadar talep etmezse, bu ödeneği alma hakkını kaybedecektir veya bir sigortalı iş kazası sonucu 12/10/2010 tarihinde ölmüşse, hak sahipleri haklarının düşmemesi için 12/10/2015 tarihine kadar cenaze ödeneği talebinde bulunmalıdır.

Ancak, 1479 sayılı Kanun'un mülga 78. maddesinde, cenaze yardımı ile ölüm toptan ödemelerinin hakkı doğuran olay tarihinden başlanarak 10 yıl içinde istenmezse düşeceği öngörüldüğünden, 5510 sayılı Kanun'un yürürlük tarihi 01/10/2008 tarihinden önce ölen ve 5510 sayılı Kanun'un 4/1/b maddesi kapsamında sigortalı sayılanlar için 10 yıllık, bu tarihten sonra ölen sigortalılar için 5 yıllık hak düşürücü süre uygulanacaktır. Örneğin 25/01/2007 tarihinde ölen sigortalının hak sahiplerine ödenecek cenaze yardımı 25/01/2017 tarihine kadar istenebilecekken, 22/10/2009 tarihinde ölen sigortalı için hak sahiplerine ödenecek cenaze yardımı 25/01/2014 tarihine kadar istenebilecektir.

3.4. Hakkın Kazanıldığı ve Hakkın Doğduğu Tarih Ne Demektir?

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, zamanaşımı süreleri hakkın kazanıldığı ve hak düşürücü süreler hakkın doğduğu tarihler itibariyle başlamaktadır. Aşağıda zamanaşımı veya hak düşürücü süreye tabi haklar için bu tarihlerin ne ifade ettiği açıklanmıştır:

3.4.1. Hakkın kazanıldığı tarih:

- a) İş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle hak kazanılan sürekli iş göremezlik geliri için; alınıyorsa geçici iş göremezlik ödeneğinin sona

Gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihten itibaren 5 yıl geçtikten sonra talepte bulunulması halinde; talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı ödenecek, daha önceki dönemlere ilişkin kısmı ise zamanaşımına uğrayacağından ödenmeyecektir.

erdiği tarihi, geçici iş göremezlik tespit edilemeden sürekli iş göremezlik durumuna girilmişse buna ait sağlık kurulu raporu tarihini takip eden ay başıdır.

b) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanacak gelir için, sigortalının ölüm tarihini takip eden ay başıdır.

c) Ölüm aylığı için, 5510 sayılı Kanun'un 4/1/b kapsamındaki sigortalılar için prim ve prime ilişkin herhangi bir borç olmaması şartıyla;

- Sigortalının ölüm tarihini,

- Hak sahibi olma niteliğinin ölüm tarihinden sonra kazanılması hâlinde, bu niteliğin kazanıldığı tarihi takip eden ay başıdır.

3.4.2. Hakkın doğduğu tarih:

a) İş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle hak kazanılan geçici iş göremezlik ödenekleri için usulüne uygun olarak alınmış olan rapor ile istirahatlı olunan tarihtir.

b) Cenaze ödenekleri ve ölüm toptan ödemesi için ölüm tarihidir.

c) Aylık veya gelir almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi için evlenme tarihidir.

SONUÇ

İş kazası, meslek hastalığı ve ölüm sigortalarından sigortalılara veya hak sahiplerine sağlanan yardımlar, bu kişilerin karşı karşıya kaldıkları sosyal risklerin olumsuz sonuçlarının azaltılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak yapılan bu yardımlar için zamanaşımı ve hak düşürücü süreler söz konusudur.

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezliğe uğrayan sigortalıya bağlanan sürekli iş göremezlik geliri ile iş kazası, meslek hastalığı veya ölüm sigortalarından hak sahiplerine bağlanan gelir ve aylıklar 5 yıl içinde zamanaşımına uğramaktadır. Gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihten itibaren 5 yıl geçtikten sonra talepte bulunulması halinde; talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı ödenecek, daha önceki dönemlere ilişkin kısmı ise zamanaşımına uğrayacağından ödenmeyecektir.

İş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle hak kazanılan geçici iş göremezlik ödenekleri, iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm sigortasından hak kazanılan cenaze ödenekleri, gelir veya aylık bağlanmış olan kız çocuklarının hak kazandığı evlenme ödenekleri ve ölüm toptan ödemeleri için ise hak düşürücü süreler belirlenmiştir. Bu yardımlar, hak kazanılan tarihten itibaren 5 yıl içinde istenilmezse kazanılmış olan hak kaybedilecektir.